

ДОМІНАНТИ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

DOMINANTS OF THE PERFORMING CULTURE OF FUTURE MUSIC TEACHERS

Стаття присвячена висвітленню проблеми виконавської культури майбутніх учителів музики. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подальшого вдосконалення фахівця освітньої сфери, в тому числі і вчителя музики в умовах зростання потреби в кваліфікованих, конкурентноздатних спеціалістах, з високим рівнем професійної компетентності, педагогах нової генерації. У статті на основі ретельного аналізу наукових досліджень обґрунтовано актуальність дослідження змістової сутності поняття «виконавська культура» майбутнього вчителя музики. Досліджуване поняття розглядається в психолого-педагогічному та методичному ракурсах. Методологія дослідження базується на засадах особистісно-діяльнісного, компетентнісного підходів до підготовки фахівців освітньої сфери. Змістова характеристика досліджуваної категорії з'ясовується на основі аналізу таких понять: «культура», «психологічна, педагогічна, художня, естетична, музична культура». Акцентовано, що термін «виконавська культура» вчителя музики корелює із вищезазначеними поняттями, розуміється як видове стосовно таких, як «культура», «професійна, педагогічна, музична культура». У статті визначено провідні напрями вивчення обраної теми дослідження, а саме: філософський, психологічний, педагогічний. З'ясовано, що основою виконавської культури є діяльнісний та особистісний аспекти. Ключовими детермінантами виконавської культури вчителя музики є: високий рівень його професіоналізму, спрямований на постійне творче зростання, досконале володіння системою музичних знань, методикою музичної діяльності; сформованість музично-естетичного смаку, творчих потреб, ціннісне ставлення до надбань культури в цілому та музичного мистецтва. Викладач як носій і транслятор культури відповідає за становлення норм і цінностей загальної й професійної культури в освітньому процесі. У статті розкрито суть ключових детермінант виконавської культури вчителя музики, виокремлено умови успішного процесу її формування. Зроблено уважені висновки та накреслені перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: професійна культура, психологічна, музична культура, виконавська культура, професіоналізм, учитель музики.

The article is devoted to highlighting the problem of performing culture of future music teachers. The relevance of the study is due to the need for further improvement of the specialist in the educational sphere, including the music teacher, in the conditions of the growing need for qualified, competitive specialists with a high level of professional competence, teachers of the new generation. The article, based on a thorough analysis of scientific research, substantiates the relevance of the study of the content essence of the concept of "performance culture" of the future music teacher. The researched concept is considered from a psychological-pedagogical and methodical perspective. The research methodology is based on the principles of personal-activity, competency-based approaches to the training of specialists in the educational field. The content characteristics of the studied category are clarified based on the analysis of the following concepts: "culture", "psychological, pedagogical, artistic, aesthetic, musical culture". It is emphasized that the term "performance culture" of a music teacher correlates with the above-mentioned concepts, understood as types in relation to such things as "culture", "professional, pedagogical, musical culture". The article defines the leading directions of study of the selected research topic, namely: philosophical, psychological, pedagogical. It was found that the basis of performance culture is the activity and personal aspects. The key determinants of the performing culture of a music teacher are: a high level of his professionalism aimed at constant creative growth, perfect mastery of the system of musical knowledge, the methodology of musical activity; the formation of musical and aesthetic taste, creative needs, value attitude towards cultural assets in general and musical art. The teacher as a carrier and translator of culture is responsible for the establishment of norms and values of general and professional culture in the educational process. The article reveals the essence of the key determinants of a music teacher's performance culture, highlights the conditions for a successful process of its formation. Considered conclusions are made and prospects for further research are outlined.

Key words: professional culture, psychological, musical culture; performance culture, professionalism, music teacher.

УДК 781.22:78.071.2:378.147.091.12.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.17>

Поліщук О.В.,

викладач циклової комісії викладачів фортепіано
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради.

Шахрай О.М.,

ст. викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради.

Постановка наукової проблеми. Людина, яка входить у соціальне середовище як повноправний суб'єкт, постає перед вибором життєвої самореалізації з одного боку, вона реалізує себе як унікальна індивідуальність, з іншого – найповніше саме реалізовується у професійній діяльності.

Посада «людина» і посада «фахівець» взаємодоповнюють і взаємозбагачують одна одну, проте завжди вони є цілісним явищем, підпорядкованим найвищим цінностям.

У цьому контексті слушною є позиція дослідниці С.В. Ротовської: «формування нового типу цивілізації, а саме інноваційного, вимагає

оновлення мети, функцій, визначення результатів освіти» [1, с. 66]. Співзвучною є думка І.М. Мельник про те, що «результатами освіти стає саме людина, її досвід, сформовані особистісні та професійні якості» [2, с. 219]. Професійне становлення фахівця автор розглядає як безперервний шлях становлення людської сутності «організованої субстанції, яка веде цілеспрямовану й систематичну діяльність з формування себе як особистості, як кваліфікованого фахівця» [2, с. 218].

У світлі вищезазначеного акцентуємо, що фахова підготовка студентів спеціальності «Музичне мистецтво» в педагогічному коледжі

повинна бути спрямована не лише на професійне, а й на особистісне зростання здобувачів освіти.

Сказане актуалізує проблему формування виконавської культури майбутніх учителів музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Заявлений нами напрям вивчення досліджується вченими у різних аспектах. Передусім виділяємо філософський (В. Андрущенко, Р. Арцішевський, І. Зязюн, В. Козловський та ін.); психологічний (О. Кононко, О. Берегова, Л. Левчук, І. Сотська); педагогічний (М. Букач, О. Рудницька, І. Мельник, Л. Заремба, Н. Кічук та ін.).

У контексті фахової підготовки вчителів музики питання дотичні до поняття «виконавська культура» знаходимо у працях І. Грінчук, Є. Куришева, О. Бурської, Лінь Хуацінь, Лю Сянь, А. Михалюк, Л. Гусейнової, та ін.).

При цьому наявні трактування різних понять: «музично-виконавська культура», «культура звуку», «культура фразування», «культура інтерпретації», «інструментально-виконавська культура», «піаністична культура». Суть цих термінів досить неоднозначна, зміст часто розуміється лише за контекстом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукового фонду засвідчує, що ґрунтовних педагогічних досліджень з вирішення проблеми формування виконавської культури майбутніх учителів музики в умовах педагогічного коледжу не було здійснено. Відтак недостатня теоретична розробленість, потреба практики актуалізують вивчення обраного напрямку дослідження.

Ціль статті – на основі узагальнення теорії та практики обґрунтувати ключові детермінанти та ознаки виконавської культури вчителя музики.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукового фонду переконує, що сучасна музична педагогіка характерна значним інтересом до питання виконавської культури майбутніх учителів музики, її формування.

Логіка нашого дослідження вимагає передусім з'ясувати сутність поняття «виконавська культура» вчителя музики, конкретизувати його і визначити особливості.

Для характеристики суті означеного поняття було здійснено аналіз філософських, соціологічних, мистецтвознавчих та психолого-педагогічних наукових джерел. Узагальнення вихідних концептів дало можливість виявити розмаїття підходів щодо визначення феномену «культура» і наявність різноманітних термінів. Це: духовна культура, естетична культура, екологічна культура, фортепіанна культура, професійна культура, педагогічна культура, музична культура, художня культура, виконавська культура, культура особистості. Безліч прикметників, які змістовно характеризують феномен «культура» вказують на причетність

культури до тієї чи іншої галузі, професії тощо. Інтегруючим смисловим ядром у всіх визначеннях виступає поняття «культура». Уточнення змісту і структури, виконавської культури майбутніх учителів музики можливо здійснити на основі аналізу таких ключових понять, як: «культура», «педагогічна культура», «професійна культура», «психологічна культура». Принагідно зазначено, що науковець Рибалка В.В. виділяє такі аспекти аналізу культури: морфологічний (культура як система), функціональний (культура як спосіб діяльності), аксіологічний (культура як цінність), типологічний (тип культури як історична цілісність), світоглядний (культура як світовідношення), гуманістичний (культура як сфера самоцінності людини). Автор зазначає, що у єдності цих аспектів культура – інтегральний фактор соціалізації особи [3, с. 118].

У контексті загального розуміння культури як феномена, в центрі якого знаходиться визначення центральної для неї цінності або системи цінностей, Рибалка В.В. розглядає психологічну культуру як центральну складову загальної культури особистості і вважає, що це «інтегративна здатність особистості до ефективної психологічної діяльності на основі визнання її суб'єктом особистості найвищою цінністю, утвердження її честі і гідності у суспільстві та в її власній самосвідомості» [3, с. 123]. Ми абсолютно підтримуємо думку автора і додамо, що викладач музики, як носій психологічної культури, має володіти сучасними психологічними знаннями, уміннями й навичками на рівні професійної компетентності і майстерності, тобто здатності не лише ефективно володіти ними, а й плідно і творчо використовувати їх у взаємодії з особистістю учня.

Зазначимо, що у педагогічному ракурсі поняття «культура» характеризує рівень освіченості, вихованості особистості. Існує думка, що культура і особистість – взаємодоповнюючі аспекти буття – культура реалізує себе в діалозі та бутті особистості, особистість реалізує себе в бутті культури.

Акцентуємо, що у реальному педагогічному процесі професійні якості проявляються в єдності з загальнокультурними і моральними якостями особистості педагога. Поза сумнівом, виконавську культуру викладача музики, процес її формування треба розглядати з позицій особливостей професійно-педагогічної діяльності, її своєрідності. Адже специфікою особистості вчителя музики – є поєднання двох взаємозалежних і взаємопов'язаних аспектів – професійного і культурного. Крізь призму означеної позиції вважаємо доречним з'ясувати суть терміну «професійна культура». Дослідники стверджують, що це поняття складне, об'ємне і розглядають його у зв'язку з педагогічною культурою. Так, науковці Заремба Л.В., Семенюк М.П., розглядаючи професійну культуру майбутнього вчителя в контексті акмеології, трактують

це поняття як важливий складник професіоналізму педагога. Ми підтримуємо думку науковців стосовно того, що «професійна культура вчителя проявляється як в особистісних, так і в професійних якостях, інтегруючи пізнавальну, комунікативну, інформаційну, естетичну, етичну, екологічну, трудову, громадянську, мовленнєву культуру» [4, с. 201]. Цінним відзначаємо і судження авторів стосовно педагогічної культури вчителя, яка, на їх думку, виявляється у його професійній поведінці. Суттєвим є міркування щодо характеристики високого рівня педагогічної культури. Ми підтримуємо позицію науковців, що сюди варто віднести «обґрунтування власної педагогічної позиції, системність педагогічної діяльності, творчість, гнучкість, варіативність у прийнятті рішень, наявність індивідуального стилю, вміння відтворювати цінності освіти, створювати їх (нові технології, методики)» [4, с. 200].

Значний інтерес у руслі нашого дослідження становлять наукові доробки сучасників, а саме: дисертаційні роботи Лінь Ху Аціня, Лю Сянь, Михалюк А.М. У роботах вказаних авторів обґрунтовується необхідність формування виконавської культури майбутнього вчителя музики. Адже справедливим є акцент Лю Сянь на тому, що «професійне становлення майбутніх учителів музичного мистецтва зорієнтовано на синтез двох аспектів підготовки: професійно-педагогічного та музично-виконавського» [6, с. 6]. У контексті цілісної професійної підготовки здобувачів освіти автор розглядає дотичні до виконавської культури поняття «фортепіанна підготовка», «фортепіанно-виконавська самопідготовка», «фортепіанно-виконавська діяльність», «фортепіанне виконавство». Лю Сянь обґрунтовує доцільність ефективної методичної підготовки, прагнення до методичної досконалості у фортепіанно-виконавській діяльності.

Цікавою для нас є наукова позиція Лінь Ху Ацінь. Дисертант уточнює поняття «музично-виконавська культура», «фортепіанна культура», «фортепіанна техніка», «культура звуку», «культура музичного мовлення», «музичний контент «фортепіанної школи». Підтримуємо міркування науковця в тому, що «специфічні якості музично-виконавської культури знаходяться « в зоні перетину» музичної та педагогічної культури [7, с. 12]. Цікавою нам видається запропонована дослідником низка методів для формування таких аспектів фортепіанно-виконавської культури: а) культура фортепіанного звуку та інтонаційного мовлення (методи і прийоми «фонолібтики»); б) культура музичної поліглісії (алгоритм розучування нового твору, метод концентричності та зворотно-поступального руху, метод «рекомпозиції»); в) культура роботи з нотографічним текстом твору (метод порівняльного аналізу, прийом роботи «від редакції до композиції») [7, с. 17].

У площині заявленого нами аспекту дослідження значний інтерес становить дисертаційна робота Михалюк А.М. присвячена аналізу проблеми формування виконавської культури учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва [8].

На основі ґрунтовного аналізу наукових джерел автор доходить висновку, з яким варто погодитися: «досліджуваний феномен є одним із показників досконалої підготовки здобувачів освіти ЗВО і передбачає не лише досягнення високого рівня техніки, а й музично-естетичний, професійно-творчий та духовний розвиток особистості» [8, с. 8]. Ми підтримуємо думку Михалюк А.М., що «виконавська культура є важливою складовою музичної культури особистості» [8, с. 8].

Дослідниця розглядає особливості українського фортепіанного мистецтва як засобу формування виконавської культури у здобувачів освіти вищих музично-педагогічних навчальних закладів, а також обґрунтовує педагогічні умови підвищення ефективності означеного процесу.

Цілком умотивованою є думка науковців, що музично-виконавська культура у педагогічній сфері має особливості, пов'язані із специфікою професійної діяльності вчителя музики.

Ключовими детермінантами виконавської культури вчителя музики виділяємо: високий рівень його професіоналізму, спрямований на постійне творче зростання, досконале володіння системою музичних знань, методикою музичної діяльності; сформованість музично-естетичного смаку, творчих потреб, ціннісне ставлення до надбань культури в цілому та музичного мистецтва. Зазначимо, що на особистісному рівні майбутній учитель музики стає активним суб'єктом який реалізує в педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності, готовність визначати й реалізовувати поставлені завдання та межі діяльності. Процес формування виконавської культури майбутнього викладача музики ми розглядаємо як динамічний, цілеспрямований, кінцевою метою якого є формування комплексу професійних та особистісних якостей.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У наш час культура залишається гарантом прогресивного поступу людства. Відтак формування виконавської культури викладача музики як складової загальної культури і смислового ядра його професійної діяльності має посісти чільне місце в українському суспільстві і наукових дослідженнях.

Подальші наукові пошуки в контексті заявленої проблеми ми вбачаємо у дослідженні зв'язків виконавської культури з іншими виявами особистісної культури вчителя музики та аналізі й обґрунтуванні ефективних методик формування виконавської культури майбутнього вчителя музики в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ротовська С. В. Загальнонаукові підходи до розвитку поняття «педагогічна експертиза освітніх інновацій» Науковий вісник Кримського гуманітарного університету. Ялта, 2013. вип. 2. ч. 1. С. 163–169.
2. Мельник І. М. Професійне становлення майбутнього педагога: змістова сутність. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Зб. наукових праць. Запоріжжя. Класичний приватний університет. Вип.43 (96)-2015. С. 218–224.
3. Рибалка В. В. Аксиологічні засади психологічної культури особистості. Культура й розвиток особистості: міфи та реалії в психології й педагогіці : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 червня 2009 року). Луцьк. 2009. С. 116–125.
4. Семенюк М. П., Заремба П. В. Професійна культура майбутнього вчителя: критерії її формування. Культура й розвиток особистості: із «Міфи та реалії в психології й педагогіці : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 червня 2009 року). Луцьк. 2009. С. 116–125.
5. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька. О. П. Рудницька. Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2005. 360 с.
6. Лю Сянь. Педагогічні умови методично-спрямованої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва в системі фортепіанної підготовки : автореф. Дис. : канд. Пед. наук. Спец : 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2019. 20 с.
7. Лінь Хуацінь. Формування фортепіанно-виконавської культури майбутніх учителів музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – Теорія та методика музичного виховання. Суми. 2017. 20 с.
8. Михалюк А. М. Формування виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва: автореф. Дис.... канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного виховання. Київ. 2014. 21 с.